

χει υἱούς), τὸν τῶν αὐτοκρατορικῶν ἡγεμονίδων, καὶ ὁ λοιπὸς συρφετὸς τῶν ἀδελφῶν καὶ ἀνεψιῶν, κ.λ. τὸν τῆς αὐτοκρατορικῆς ὑψηλότητος.

Τοιαύτη ἐκλαμπρὸς αὐλὴ δὲν ἐδύνατο νὰ ὑπάρξῃ καὶ ἄνευ τάξεως εὐγενῶν, ἐχόντων τίτλους πριγκήπων, δουκῶν, κομήτων, βαρόνων καὶ μαρκιόνων. Ἐπλάσθησαν ἄρα καὶ πλῆθος τοιούτων, προστεθέντων εἰς τοὺς τῆς Λεϊμονάδας καὶ τοῦ Ρετσελλίου, καὶ ἄλλων πολλῶ κωμικωτέρων. Ὑπάρχει δούξ τῆς Τρύπας, δούξ τοῦ Κλυστηρίου, κόμης τοῦ Μεγάλου Λάρουγος, κόμης τοῦ Ἀριθμοῦ δύο, καὶ τὰ παρόμοια.

Οἱ βασιλεῖς τῆς Γαλλίας εἶχον ἄλλοτε, μεταξὺ τῶν ἀξιοματικῶν τοῦ παλατίου, καὶ τινα *grand-paquetier* ἢ μέγαν ἀρτοδότην καλούμενον, καθήκον τοῦ ὁποίου ἦτο νὰ διανέμῃ ἄρτον πρὸς τοὺς ἐν τοῖς ἀνακτόροις καὶ νὰ ἐφορεύῃ τὰ ἀρτοπωλεῖα. Ἀπένειμε λοιπὸν καὶ ὁ Σουλοῦκ, κατὰ μίμησιν ἐκεῖνων, τὸν τίτλον τοῦτον εἰς τὸν δούκα τῆς Λεϊμονάδας. Ἀλλ' ἔταν ὁ δούξ, μὴ δυνηθεὶς νὰ μάθῃ ὅποια ἦσαν τὰ καθήκοντα τοῦ νέου τούτου ὑπουργήματος, ἀπετάθη πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἐξαιτούμενος ὁδηγίας, ἢ Αὐτοῦ Μεγαλειότης, ἀγνοοῦσα ἐπίσης αὐτὰ, ἀπεκρίθη, « καὶ τι καλὸν πρᾶγμα θὰ εἶναι. » Συνέστησε δὲ καὶ τάγματα παρασῆμων καὶ λεγεῶνα τῆς τιμῆς, τὴν ὁποίαν πολλοὶ Γάλλοι δημοκράται, ὡς τοῦλάχιστον βεβαιοὶ τις συμπολίτης αὐτῶν, ἔλαβον μετὰ πολλὰς καὶ θερμὰς παρακλήσεις, ἔτι δὲ καὶ χρηματικὰς προσφοράς.

Μετὰ τὴν συγχρότησιν τῆς πολυαρίθμου καὶ κομπώδους ταύτης αὐλῆς, μία μόνη ἐπιθυμία κατατέθειν νυχθημερόν τὴν καρδίαν τοῦ αὐτοκράτορος, ἢ ἐπιθυμία τοῦ νὰ στεφθῇ ὡς ὁ Ναπολέων, λειτουργοῦντος τοῦλάχιστον ἐπισκόπου. Ἰδοὺ διὰ τί πραγματεύεται, ὡς εἴπομεν, συνθήκην ἐκκλησιαστικὴν μετὰ τῆς Ῥώμης, καὶ διὰ τί παρεσκεύασεν αἰθουσαν μεγαλοπρεπεστάτην, καὶ μανδύαν μετὰ μελισσῶν χρυσοῦράντων ὡς τὸν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γαλλίας. Αἱ ἐν μόνον ἱμάτιον κατασκευασθὲν ἐν Παρισίοις ἐδαπάνησε 35,000 δραχμῶν! Ἀγαπᾷ δὲ τοσοῦτον νὰ στολίζεται, ὥστε πολλάκις περιῆλθε τὴν πρωτεύουσάν φέρων, τὴν αὐτὴν ἡμέραν, διάφορον ἔνδυμα λαμπρότερον τοῦ προτέρου.

Ἐχει δὲ καὶ στρατὸν συχκείμενον ἐξ 25,000 ἀνδρῶν, πρὸς ἕκαστον τῶν ὁποίων δίδεται μισθὸς μηνιαίος δραχμῶν δύο. Σημειωτέον ὅτι, διὰ τῆς ποσότητος ταύτης, καὶ τρέφονται, καὶ ἐνδύονται, καὶ προμηθεύονται καὶ καταλύματα! ἢ λειποταξία ἄρα εἶναι διηγεῖς. Πολλάκις πυροβόλα κείμενα ἐντὸς σκοπιῶν, φυλάττουσι μόνον τὴν ἐπικράτειαν!

Ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ Σουλοῦκ καταφλέγεται καὶ ὑπὸ ἄλλης τινὸς ἐπιθυμίας· θέλει νὰ κατακτήσῃ τὸ μικρὸν Κράτος τοῦ Ἀγίου Δομινίκου· οἱ κάτοικοι ὁμῶς αὐτοῦ, ὅλοι σχεδὸν ποιμένες, καὶ τοὶ ὀλίγοι πρὸς πολλοὺς, ζωογονούμενοι ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τῆς ἡθικῆς αὐτῶν ὑπεροχῆς, ἀντιτάσσουσιν εἰς τὰς ἐπιδρομὰς αὐτοῦ ἀκατανόητον ἀντίστασιν, καὶ καταστρέφουσι τὸν αὐτοκρατορικὸν στρατὸν. Ὁ μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἐπικρατειῶν πόλεμος ἐπανελήφθη ἐσχάτως· ὁ δὲ φιλόσοφος Φαῦστος ὁ Α', ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι συνεννο-

οῦνται μετὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ αὐτοὶ αὐτοῦ οἱ ὑπῆκοι στέλλει αὐτοὺς καθ' ἑκάστην σωρηδὸν εἰς τὸν θάνατον. Αἱ τελευταῖαι ἐφημερίδες τῆς Εὐρώπης βεβαιοῦσιν ὅτι δὲν ἐφείσθη οὐδ' αὐτῶν τῶν ὑπουργῶν τοῦ στέμματος.

N. Δ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Πραγματεία περὶ παραγωγῆς καὶ διανομῆς τοῦ πλούτου, συνταχθεῖσα ὑπὸ I. A. Σούτσου, τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς οἰκονομίας ἐν τῷ Ὀθωνεῖῳ πανεπιστημίῳ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τῆς τυπογραφίας Ἀνδρέου Κορομηλά. Κατὰ τὴν δδὸν τοῦ Ἑρμοῦ, ἀριθ 215.—1851. Τιμᾶται δρ. 6.

Ὁμολογοῦμεν ὅτι μετὰ δισταγμοῦ τινος ἐλάβομεν ἀνὰ χειρας τὴν πραγματείαν ταύτην, διότι, ἅμα ἐκδοθέντος παρ' ἡμῖν νέου τινὸς βιβλίου, ἐξετάζομεν πρὸ πάντων τὸ χρήσιμον αὐτοῦ, ἐπὶ δὲ τοῦ προκειμένου ἐρωτήσαμεν, ἄραγε ἢ Ἑλλὰς λειπανδροῦσα, καὶ ἀχρηματοῦσα, καὶ πάσης τεχνουργικῆς ἀμοιροῦσα βιομηχανίας, δὲν εἶναι ἄλλοτρία ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τῶν μεγάλων τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης ζητημάτων; Καὶ ὁ ὁμιλῶν περὶ πλούτου εἰς ἀνθρώπους πένητας, ὁ δὲν ὁμοιάζει ὀλίγον μὲ τὸν παρασκευάζοντα τράπεζαν, διακρινόμενὸν μᾶλλον ἐπὶ τῇ πολυτελείᾳ τῶν σκευῶν ἢ ἐπὶ τῇ τῆς τροφῆς ἀφθονίᾳ; Ἀλλὰ καθ' ὅσον προεβαίνομεν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν, ὁ δισταγμὸς ἐκεῖνος διελύθητο, διότι, ἐκτὸς τῆς ἡθικῆς, τῆς πολιτικῆς, τῆς κοινωνικῆς διδασκαλίας, οὐκ ὀλίγα εὗρομεν ἐν τῇ συγγραφῇ ταύτῃ καὶ οἰκονομικὰ ζητήματα, τῶν ὁποίων ἡ ὀρθὴ λύσις πρακτικωτάτην δύναται νὰ ἔχῃ ἀπὸ τοῦδε παρ' ἡμῖν τὴν ὠφέλειαν.

Πολλοὶ λ. γ. ἄνθρωποι ἐπίστευσαν, ὅτι ἡ ἀπὸ τῆς ἐγκαθιδρύσεως τῆς βασιλείας συμβᾶσα ὑπερτίμησις τῶν προϊόντων καὶ ἐμπορευμάτων προήλθεν ἀπὸ τῆς μεγάλης μονάδος ἣν ἔλαβεν ὡς βάσιν ἡ νομισματικὴ μεταρρύθμισις, ἀπὸ τῆς ἀντικαταστάσεως, δηλαδή, τὰς δραχμῆς ἀντὶ τοῦ γροσίου. Ὁ συγγραφεὺς λαμβάνει ἀφορμὴν νὰ ἐξετάσῃ τὸ ζήτημα τοῦτο διὰ μακρῶν (σελ. 261 — 266) καὶ ἀποδεικνύει ἐναργέστατα, ὅτι αἰτία τῆς ὑπερτιμήσεως ταύτης δὲν ὑπῆρξεν ἡ νομισματικὴ μεταρρύθμισις, ἀλλ' ἀφ' ἐνὸς μὲν ὁ σχετικὸς τῶν νομισμάτων πολυπλασιασμὸς, ἥτοι ἡ τότε γενομένη ἐπισώρευσις μεταλλικῶν κεφαλαίων ἀνωτέρων τῆς τῶν ἀνταλλαγῶν ἀνάγκης, ἢ ἐπαγαγοῦσα φυσικῶ τῷ λόγῳ, τὴν ἐκπτώσιν τῆς ἀξίας τοῦ νομίσματος, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοῦτο, ὅτι ἀνεπτύχθησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην διὰ μιᾶς, ὡς ἐκ τῆς ἀνορθώσεως τῆς εἰρήνης καὶ ἀσφαλείας, καὶ τῆς ἀνεγέρσεως βασιλικοῦ θρόνου, νέαι χρεῖαι καὶ ἀνάγκαι, εἰς ἃς ἦτον ἀδύνατον νὰ ἐπαρχίσωσιν ἀντικρὺ αἱ ὑπάρχουσαι παραγω-

γικαὶ δυνάμεις, ὥστε παρήχθη ἐντεῦθεν ἀνισορροπία προσφοράς καὶ ζητήσεως, ἐπαγαγούσα ἀναγκαίως τὴν ὑπερτίμησιν τῶν ἐμπορευμάτων ἐν γένει.

Ἡ μὲν οὖν δὲν ὑπεβλήθη καὶ εἰς τὴν ἡμετέραν Βουλὴν νομοσχέδιον περὶ συστάσεως τραπεζῆς ἀναργύρου, τῆς ὁποίας τὸ κεφάλαιον ἤθελε σύγκειται ἐκ 10,000,000 δρ. εἰς χαρτονόμισμα, ἔχον ἀναγκαστικὴν κυκλοφορίαν, καὶ δανειζόμενον μὲν εἰς τοὺς ἰδιοκτητὰς ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ 1|3 τῆς ἀξίας τῶν κτημάτων αὐτῶν, καὶ τῇ πρώτῃ αὐτῶν ὑποθήκῃ, ἀποδιδόμενον δὲ διὰ χρεωλυσίου 3 καὶ 4 0|0 καὶ τόκον 3 0|0, καὶ δὲν προστέθη ἡ ἀξίωσις, ὅτι, διὰ τοῦ συστήματος τούτου, ἡ Ἑλλάς ἐμελλε νὰ ἀποδῇ ἐν βραχυτάτῳ διαστήματι χρόνου, ἀντὶ ἀπόρου καὶ ἐνδεοῦς, εὐπορος καὶ πλουσία; Ἐν σελίσιν 297—309 ὁ συγγραφεὺς, μετὰ εὐγλωττίας τὴν ὁποίαν δὲν ἠθέλομεν νομίσει συμβιβασμένην, μὲ τὸ θετικώτατον τοῦτο ἀντικείμενον, ἀποδεικνύει, ὅτι τὸ ἀληθὲς χάρτινον ἐκεῖνο οἰκοδόμημα ἐκτίσθη ἐπὶ τῆς ἀμμου· διότι ἡ μὲν ἀξία τῶν χαρτονομισμάτων τούτων, μὴ ἐξαργυρουμένων προχείρως, ὡς τὰ τραπεζικὰ γραμμάτια, τὰ ἐρειδόμενα ἐπὶ χρηματικῷ κεφαλαίῳ ἀξιολόγου καὶ ἄλλων βραχυπροθέσμων καὶ ἀσφαλῶν ἀξιών, θέλει ἀπαραιτήτως ἐκπέσει, διὰ δὲ τὴν ἐκπτώσιν ταύτην θέλουν καιρίως ζημιωθῇ καὶ οἱ προηγούμενοι τῶν ἰδιοκτητῶν δανεισταί, καὶ ἡ Κυβέρνησις, καὶ οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι, καὶ πάντες οἱ συναλλαττόμενοι, μόνοι δὲ θέλουσιν ὠφελῆθαι οἱ ἰδιοκτῆται ὅσοι πληρώσωσι διὰ τοῦ χαρτονομίσματος ἐκείνου τὰς προηγούμενας αὐτῶν πραγματικὰς ὀφειλάς· ἀλλ' ἡ τοιαύτη ὠφέλεια ὁμοιάζει πολὺ μὲ τὴν ληττείαν.

Ἐν γένει δὲ τὰ περὶ ὑποθηκικῶν καὶ προεξοφλητικῶν τραπεζῶν (§ 3 τοῦ Κεφ. Θ. τοῦ μέρους Α.) παροῦσαν ἔχουσι τὴν ὠφέλειαν, διότι, ἂν καὶ ἡ τράπεζα ἡμῶν, ἀφ' ἧς τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα ἐξαρτῶνται ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ συμφέροντα, διοικῆται συνεισφέρων καὶ ἐπιτηδεύων, κατὰ δυστυχίαν ὅμως πολλοὺς ἔχει καὶ φοβεροὺς τοὺς ἀντιπάλους, ἀγωνιζομένους, διὰ πάσης ἐπιβουλῆς καὶ συκοφαντίας, νὰ διασειώσῃ τὴν ὑπόληψιν αὐτῆς· ὥστε ἡ ἐκθεσις τῶν ὑγειῶν ἀρχῶν ὑφ' ὧν χειραγωγούμενον τὸ κατὰστημα τοῦτο ὑπηρετεῖ μὲν τὰς ἀληθείας τοῦ ἔθνους ἀνάγκας, ἐξασφαλίζει δὲ τοὺς τε μεριδοῦχους καὶ τὸ κοινόν, συνεισφέρει τὰ μέγιστα εἰς τὴν κραταίωσιν τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ. Βεβαίως δ' ἐκ τῶν συντελεστικωτάτων εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς πίστεως καὶ ἐνεργείας ταύτης δὲν ἠθέλεν ἀπαξιῶσει ὁ συγγραφεὺς νὰ θεωρήσῃ καὶ τὴν τεχνικωτέραν καὶ ἐντελεστέραν τῶν γραμματίων κατασκευὴν, ἐὰν ἔγραφε τὴν πραγματείαν αὐτοῦ μετὰ τὴν πρὸ μικροῦ γενομένην μεταμorfίαν τῶν δεκαδράχμων γραμματίων εἰς πεντηκοντάδραχμα, τὴν ἀλλόκοτον ἐκείνην παραποίησην, τῆς ὁποίας ὁμοία ἄλλη δὲν ἀναφέρεται, καθ' ὅσον ἐνθυμούμεθα, εἰς τὰ χρονικά τῶν εὐρωπαϊκῶν τραπεζῶν.

Πολλοῦ λόγου ἀξίον δι' ἡμᾶς εἶναι καὶ τὸ περὶ γεωργίας Κεφαλ. Β. τοῦ Α. μέρους, ἰδίως δὲ οἱ § 1. καὶ 4 αὐτοῦ. οἱ περὶ τῆς ἐπικρατεσπάτης σήμερον εἰς τὴν Ἑλλάδα πατριαρχικῆς καὶ ἐπιμόρτου καλλιερ-

γείας πραγματευόμενοι. Τὰ κατὰ διαφόρους χώρας καὶ περιστάσεις ποικίλα καὶ πολλάκις ἀντίθετα ἀποτελέσματα τῶν διαφορῶν τῆς καλλιέργειας τρόπων ἀντιπαραβάλλονται πρὸς τὰ ἐν Ἑλλάδι βεβαιωθέντα γεγονότα καὶ δίδουσι πολλάκις ἀφορμὴν εἰς διδακτικώτατα διὰ τὴν γεωργίαν ἡμῶν συμπεράσματα. Παρατηρητέον δ' ἐν παρόδῳ, ὅτι, ἐν τῷ περὶ ἐπιμόρτου καλλιέργειας παραγράφῳ, εὗρομεν καὶ περιεργόν τινα ἐρμηνείαν τοῦ περιφήμου χωρίου, ἐν ᾧ ὁ Πλούταρχος, περιγράφων τὴν πρὸ τοῦ Σόλωνος οἰκτρὰν κατὰστασιν τῶν πενεστέρων τῆς Ἀττικῆς γεωργῶν, τῶν καλουμένων γεωμόρων ἢ διακρίων, λέγει, ὅτι, γεωργοῦντες, ἐτέλουν εἰς τοὺς πλουσίους ἑκτὰ τῶν γεινομένων, ἐκτημόριοι τοῦτο ἕνεκα προταγορευόμενοι. Κατὰ τὴν μέχρι τοῦδε ὑπὸ τῶν ἀρχαιολόγων γενομένην ἐρμηνείαν τοῦ χωρίου τούτου, οἱ γεωργοὶ ἐπλήρωνον εἰς τοὺς κυρίους τῶν τῶ 1|6 τῶν καρπῶν· ἀλλ' εἶναι πρόδηλον, ὅτι, τοῦτο δοθέντος, ἡ κατὰστασις τοῦ μορτίτου δὲν ἠθέλεν εἶσθαι τοσοῦτον ἐλαεινὴ ὅσον ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου παρίσταται, διότι ἐν ἑκτὸν σημαίνει 17 περὶ τοῖς 0|0, σήμερον δὲ ὁ μορτίτης πληρῶναι κολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος πλείονα, μὴ θεωρούμενος διὰ τοῦτο ἄπορος. Ὅστε ὁ Κ. Σούτσος φρονεῖ, ὅτι οἱ γεωργοὶ, περὶ ὧν ὁ λόγος, ἐπλήρωνον τὰ 5|6 τῶν καρπῶν, τοῦτο ἕνεκα καλούμενοι ἐκτημόριοι· καὶ νομίζομεν, ὅτι ἡ γνώμη αὕτη εἶναι ὀρθότερα.

Ὁ περὶ διαμετακομιστικῆς ἐμπορίας παράγραφος (§ 3 τοῦ κεφ. Ζ τοῦ Μέρους Α.) ἐκτίθησι τὰ αἷτια τὰ συντελέσαντα, πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως, εἰς τὴν αὐξησιν τοῦ ἐμπορικοῦ τῆς Ἑλλάδος ναυτικοῦ, τοὺς τρόπους δι' ὧν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ Ἕλληνες, καὶ τοὶ ὑποκείμενοι εἰς τὴν δεινότεραν αὐθαιρεσίαν, κατάρθωσαν νὰ ὑποστήσωσι τὸν θαλάσσιον συναγωνισμόν μετὰ τῶν Εὐρωπαίων, ἀπολαυθάνοντων ἐν Τουρκίᾳ προστασίας κραταιᾶς, καὶ τοὺς δρους τῆς ἐξωτερικῆς καὶ ἐσωτερικῆς πολιτικῆς, ἐφ' οἷς δυνάμεθα καὶ τοῦ λοιποῦ νὰ μὴ φοβηθῶμεν τὸν συναγωνισμόν τοῦτον, παραπέμπων εἰς τὴν περὶ οἰκονομικῆς διοικήσεως πραγματείαν τὴν ἐρευναν τοῦ ζητήματος, διὰ ποίων θεσμῶν καὶ διατάξεων δυνάμεθα νὰ θεραπεύσωμεν τὰς οὐσιωδετέρας ἀνάγκας τοῦ Ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ.

Ἀλλ' ἄρκοῦσι, νομίζομεν, ταῦτα, εἰς πίστωσιν τοῦ ὅτι οὐδὲ περὶ θεωρίας φιλῆς πρόκειται, οὐδὲ περὶ ἀντικειμένων ἀλλοτρίων τῇ σημερινῇ Ἑλλάδι. Περιλαμβάνει δὲ ἡ πραγματεία αὕτη, μετὰ τὰ προλεγόμενα, μακρὰν πρῶτον εἰσαγωγὴν, διαγράφουσαν τὴν σχέσιν τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας πρὸς τὰς λοιπὰς ἐπιστήμας, παριστῶσαν τὴν ἀνάγκην τῆς σπουδῆς τῆς ἐπιστήμης ταύτης, ἐξετάζουσαν τὸ περὶ τῆς ἀμέσου καὶ ἐμμέσου τῶν πραγμάτων χρησιμότητος, ὀρίζουσαν τί ἐστὶ πλοῦτος καὶ τί παραγωγή, καὶ κατατάσσουσαν τὴν ὕλην τῆς πολιτικῆς Οἰκονομίας. Ἐπειτα τὸ περὶ παραγωγῆς πλούτου Μέρος Α. ἐνδιαλαμβάνει περὶ τῆς παραγωγῆς τῶν θηρευτικῶν καὶ τῶν ποιμενικῶν λαῶν, περὶ τῆς γεωργίας, περὶ τῶν παραγωγικῶν ἐν γένει ὀργάνων καὶ ἰδίᾳ τῆς ἐργασίας, περὶ κεφαλαίων, περὶ γῆς, πῶς διήρηται ἡ γεωπονία καὶ τί ἐστὶ μεγάλη

καὶ μικρὰ καλλιέργεια, ὁπότερον τῶν δύο συστημάτων, τῆς μεγάλης καὶ μικρᾶς καλλιέργειας, παρίχει, ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐκτάσεως καὶ διὰ τῆς αὐτῆς δαπάνης, μείζονα καθαρὰν πρόσδοον, περὶ ἀνταλλαγῶν καὶ ἰδίως περὶ ἐμπορίας, περὶ ἀνταλλακτικῶν ὀργάνων καὶ ἰδίως περὶ τοῦ νομίσματος, περὶ τῆς βιομηχανικῆς πίστεως καὶ τῶν πιστωτικῶν ὀργάνων καὶ καταστημάτων, ἀντικειμένου σπουδαιοτάτου, τοῦ ὁποίου διάφορα μέρη, διὰ πολλῶν καὶ σοφωτάτων διευκρινήθησαν ἀλλαχοῦ εἰδικῶν πραγματειῶν, οὐδαμοῦ ὅμως εὐρίσκονται, νομίζομεν, συνηρμοσθημένα πληρέστερον καὶ συστηματικώτερον ἢ ἐν τῇ παρούσῃ συγγραφῇ· τελευταῖον, ἐν τῷ μέρει τούτῳ ἐκτίθεται τὸ ζήτημα τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἀναπτύσσεται ἡ τοῦ Μάλθου θεωρία, καὶ καταδείκνυνται τὰ ἐλλιπῆ ταύτης μέρη. Τὸ δὲ περὶ διανομῆς τοῦ πλούτου ἡ περὶ προσδονομίας Μέρους Βον πραγματεύεται περὶ τῶν ἐργατικῶν μισθῶν, καὶ τῆς ἐγγείου προσόδου, καὶ τῶν κερδῶν τῶν κεφαλαίων, καὶ τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως, ἐν ᾗ ὁ πλοῦτος διανέμεται δικαιότερον καὶ λυσιτελέστερον.

Περιλαμβάνει λοιπὸν ἡ πραγματεία αὕτη τὸν ἕνα τῶν δύο μεγάλων κλάδων τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, ἔκείνον, τὸν ὁποῖον ἰδιωτικὴν ἢ ἐθνικὴν οἰκονομίαν θυνάμεθα νὰ ἀποκαλέσωμεν, διότι πραγματεύεται περὶ τῶν ἀγώνων, ὅσους καταβάλλουσιν οἱ ἰδιῶται, εἴτε εἰς ἕκαστος, εἴτε ἐν κοινῷ, πρὸς παραγωγὴν τοῦ πλούτου, καὶ περὶ τῶν νόμων, καθ' οὓς ὁ παραχθεὶς οὗτος πλοῦτος διανέμεται εἰς τὰ κατ' ἰδίαν τῆς κοινωνίας μέλη· τὸν δὲ ἕτερον κλάδον, τὸν ὁποῖον κυβερνητικὴν οἰκονομίαν θυνάμεθα, διότι ἀσχολεῖται περὶ τὴν συντελεστικωτέραν τῆς πολιτείας ἐνέργειαν εἰς τὴν τοῦ πλούτου παραγωγὴν καὶ περὶ τῶν δημοσίων πόρων διοίκησιν, θέλει πραγματευθῇ ὁ συγγραφεὺς ἰδίᾳ, συμπληρῶν οὕτω ὁλόκληρον τὴν σειράν τῆς ἐπιστήμης, ἣν ἐχάλεσαν οἱ Εὐρωπαῖοι πολιτικὴν οἰκονομίαν. Διήρесе δὲ τὴν ὕλην τῆς ἡδὴ ἐκδοθείσης, οὐχί, ὡς ἄλλοι τινὲς τῆς ἐπιστήμης διδάσκαλοι, εἰς τρία μέρη, τὴν παραγωγὴν, τὴν διανομὴν, τὴν καταναλῶσιν, ἀλλ' εἰς δύο μόνον, τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν διανομὴν· εὐλόγως, νομίζομεν. Διότι ἡ καταναλῶσις ἡ εἶναι παραγωγικὴ ἢ εἶναι ἄγονος· καὶ ἡ μὲν παραγωγικὴ περιλαμβάνεται εἰς τὴν περὶ παραγωγῆς θεωρίαν, ἡ δὲ ἄγονος εὐδόλως ἀνήκει εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην, ἀλλὰ τὰ περὶ αὐτῆς κανονίζονται μᾶλλον ὑπὸ τῆς ἱατρικῆς, τῆς φυσιολογίας, τῆς ὑγιεινῆς, τῆς ἠθικῆς. Αἱ δὲ ἐν ταῖς καταναλώσεσι καταταχθεῖσαι ὑπὸ τῶν εἰρημένων οἰκονομολόγων ἐημέσαι δαπάναι ὑπάγονται εἰς τὴν κυβερνητικὴν οἰκονομίαν.

Διδακτικώτατα, καὶ μάλιστα καλῶς νενοημένα καὶ ἐκπεφρασμένα εἶναι τὰ προλεγόμενα, ἐν αἷς ἐκτίθεται ἡ ἱστορία τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν νεωτάτων. Ἀντικείμενον τῆς ἐπιστήμης ταύτης εἶναι ἡ δημιουργία τοῦ πλούτου καὶ ἡ δικαία, ἡ πρόσφορος αὐτοῦ εἰς τὴν ὅλομειαν τῆς κοινωνίας διανομή. Ἐν τῇ ἀρχαιότητι, καὶ παρ' αὐτῷ τῷ ἡγεμονεύοντι τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ ἔθνει τῶν Ἑλλήνων, ἡ μὲν δημιουργία τοῦ πλούτου ὑ-

πῆρξεν ἀτελῆς, διὰ τὸ ἐλλιπὲς τῶν περὶ φυσικῆς καὶ ἀνοργάνου καὶ ἐνοργάνου χημείας γνώσεων, ἡ δὲ διανομή τοῦ πλούτου ἀδίκος, διὰ τὴν καθιέρωσιν τῆς δουλείας, ἐξ ἧς πλείστον τῆς ἀνθρωπότητος μέρος εἰς διηνεκῇ κατεδικάζετο θητείαν. Βεβαίως οἱ μεγαλοφυεῖς τῆς ἀρχαιότητος ἄνδρες, καὶ ἰδίως ὁ Ἀριστοτέλης, ἐπρέσβευσαν, περὶ πολλῶν ζητημάτων τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης, ὁδὸς ὀρθοτάτας. Ὁ Ἀριστοτέλης λ. χ. πρῶτος διέκρινε τὴν διττὴν τῶν πραγμάτων χρῆσιν, τὴν ἄμεσον καὶ ἐμμεσον, ἐθεώρησε δὲ ἀπαραίτητον τὴν γνησιότητα τοῦ σταθμοῦ τῶν νομισμάτων, καὶ, περὶ πληθυσμοῦ ὁμιλῶν, συνετῶς ἐδογματίζεν, ὅτι, ὅτω δικαίως καὶ ἂν διανεμηθῇ ὁ πλοῦτος, ἡ περὶ τὴν τεκνοποιίαν ἐγκράτεια καὶ σωφροσύνη εἶναι ἀπαραίτητος, διότι ἡ δυναμικὴ αὐξήσις τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι ἀνωτέρα τῆς τῶν τροφίμων. Ἐπίσης δὲ ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ξενοφὼν πρῶτοι ἀνεγνώρισαν τὰ πλεονεκτήματα τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων. Ὁ συγγραφεὺς ἀπονέμει καθ' ὅλα ταῦτα πληρεστάτην δικαιοσύνην εἰς τὴν Ἑλληνικὴν εὐφυίαν (σελ. 27, 164 κ. ἐπ. 252, 386). Ἀλλ' οὐδὲν ἤττον ἀναμφίβολον εἶναι, ὅτι ἐν γένει ἡ ἐπιστήμη τῆς παραγωγῆς καὶ διανομῆς τοῦ πλούτου ἀπέβη ἀτελῆς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις διὰ τε τὸν πληθμελῆ κοινωνικὸν ὀργανισμόν, ὡς προείπομεν καὶ τὸ ἐλλιπὲς τῶν περὶ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας γνώσεων. Ἐπρεπε νὰ ἐπέλθῃ ὁ χριστιανισμός, ὁ κηρύξας καὶ ἐπαγαγὼν τὴν τῶν ἀνθρώπων ἰσότητα, ἐπρεπε νὰ ἐπέλθῃ ἡ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους τσοῦτον ἐξαισία ἀναδειχθεῖσα πρόσδος καὶ ἀνάπτυξις τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, διὰ νὰ κατορθωθῇ μὲν ἡ καταπληκτικὴ ἐκείνη παραγωγικὴ δύναμις, τῆς ὁποίας τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἀκμὴν θαυμάζει σήμερον ὁ κόσμος ἐν τοῖς κρυσταλλίνοις τοῦ Λονδίνου βασιλείοις, νὰ προαχθῇ δὲ καὶ καθεκάστην νὰ προάγεται ἡ δικαιότερα τῶν ἀγαθῶν τοῦ κόσμου τούτου διανομή κατὰ πάσας τὰς κοινωνίας. Ἀπασαὶ αἱ ἀναμφισβήτηται αὗται ἀλήθειαι ἐκτίθενται μετὰ πλείστης κριτικῆς, ἱστορικῆς καὶ φιλοσοφικῆς πολυμαθείας.

Ἀλλ' ἡ μεγάλη ἐκείνη πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς παραγωγῆς ῥοπή ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ δικαία ἀφ' ἑτέρου ἀξιώσις τῆς κοινωνίας τοῦ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ὅσον ἐνδέχεται πλείονα τῆς εὐπορίας ταύτης διαδοσιν, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μὴν ἔλθωσιν ἐπὶ τέλους εἰς σύγκρουσιν. Καὶ τῶνόντι, εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους δύο ἀντίθετοι παρήχθησαν οἰκονομικαὶ σχολαί. Ἡ μὲν, κύριον τῆς ἐπιστήμης σκοπὸν καταστήσασα τὴν διὰ τῶν οἰκονομικωτέρων μεθόδων ὅσον ἐνδέχεται μείζονα παραγωγὴν, ἐσύστησε πᾶν τὸ εἰς τὴν πυρετώδη ἐκείνην παραγωγὴν συντελοῦν, ἀδιαφοροῦσα ἂν ὡς ἐκ τοῦ παροξυσμοῦ τούτου τῶν δυνάμεων τῆς κοινωνίας, ἐν μέρει μὲν αὕτη δύναται ν' αὐξήσῃ ἐπ' ἀπειρον τοὺς πόρους αὐτῆς, ἐν μέρει δὲ νὰ στερηθῇ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου· ἐσύστησε τὴν μεγαλοκτημοσύνην ὡς παραγωγωτέραν, ἀδιαφοροῦσα ἂν τὰ μεγάλα κτήματα συνεπάγονται τὴν ἀκτημοσύνην τῶν πλειοτέρων· ἐσύστησε τὴν ἀπεριόριστον τῆς τεχνουργικῆς βιομηχανίας ἀνάπτυξιν, ἀδιαφοροῦσα ἂν διὰ τῆς συρροῆς μυριάδων ἐργατῶν εἰς τὰ τεχνουργεῖα, ἡ παραγωγή πολλαπλα-

σιάζεται πέραν τοῦ δέοντος καὶ ἐνεργουμένη ἤδη κυρίως διὰ τὰς ἐξωτερικὰς ἀγορὰς, συνεπάγεται, ὡς ἐκ τοῦ καθολικοῦ καὶ παγκοσμίου συναγωνισμοῦ, τὴν περιοδικὴν ἀμνηχανίαν καὶ τὴν ἐσχάτην πέναν τῶν βιομηχανίων, τῶν ἀκτημόνων, τῶν ἡμεροβίων ἐργατῶν. Αὕτη εἶναι ἡ πλουτολογικὴ σχολή, τῆς ὁποίας ἀρχηγὸς μὲν ἀνεδείχθη ὁ Σμιθ, τύπος δὲ καὶ ὑπογραμμὸς εἶναι ἡ μεγάλη Βρετανία. Ἡ δὲ, εἰς τὴν ἀντίπεραν καταντήσασα ὑπερβολὴν καὶ ἐνδυνάμωμένη ἐνότητά περιουσιῶν, ἀπεστράφη οὐ μόνον τὰ μεγάλα κτήματα, ἀλλὰ καὶ πᾶν ἄλλο κτήμα, ἔθεν προέτεινε τὴν κατάργησιν τῆς ἰδιοκτησίας· ἐθεώρησε τὴν ἔλλειψιν τῆς ἰδιοκτησίας ἀσυμβίβαστον μὲ τὴν ὑπαρξίν τῶν οἰκονομικῶν θεσμῶν, ἔθεν ἐζήτησε νὰ διαρρήξῃ τοὺς θεσμούς τούτους· ἐν δὲ τῇ ἀποστροφῇ αὐτῆς κατὰ τῶν ἀτοπημάτων τῆς ἀπεριορίστου τεχνουργικῆς βιομηχανίας, ἠξίωσε νὰ καταργήσῃ πᾶσαν ἐλευθέραν ἐργασίαν καὶ νὰ μεταμορφώσῃ τοὺς βιομηχάνους εἰς ὑπαλλήλους μισθοφόρους ἢ συνταξιούχους· ἠθέλησεν, ἐνὶ λόγῳ, νὰ καταλύσῃ καὶ κτήσιν, καὶ οἶκον, καὶ ἐλευθερίαν, καὶ ἐπὶ τῶν ἐρεπίων τῶν ἱερωτάτων τούτων θάθρων τῆς κοινωνίας, νὰ θουκολήσῃ τὴν ἀνθρωπότητα ὡς ἀγέλην ἀνδραπόδων, κτηνῶν δίκην ἐργαζομένων καὶ δαιτωμένων. Αὕτη εἶναι ἡ ἀνατρεπτικὴ σχολή τῶν νεωτέρων κοινωνιολόγων. Ἀλλ' ὑπάρχει μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἄκρων, τάξεις ἐπιστημόνων μέτρη, ἡ πρεσβεύουσα τὸν συμβιβασμὸν τῆς ὅσον ἐνδέχεται πλείονος τεχνικῆς καὶ βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως μετὰ τῆς ὅσον ἐνδέχεται κοινοτέρας τοῦ πλούτου διανομῆς, καὶ τὴν συμφιλίωσιν τῶν γενικωτέρων κοινωνικῶν συμφερόντων μὲ τὸ καθαρῶς χρηματικὸν συμφέρον. Ταύτης τῆς σχολῆς ὁπαδὸς ἀναδείκνυται ὁ ἀνὰ χεῖρας συγγραφεὺς, ἐκ τῆς πρώτης ἀφορητικῆς καὶ δι' ὅλης τῆς πραγματείας αὐτοῦ, ἀνακεφαλαίων δὲ ἐπὶ τέλους τὰ διὰ πολλῶν ῥηθέντα, ἐν Κεφ. Δ'. τοῦ Β'. Μέρους, ἐξέτασεν ἐν μέσῳ τίνος κοινωνικῆς καταστάσεως ὁ πλοῦτος διανέμεται δικαιοτέρον καὶ λυσιτελέστερον, ποῖα τὰ κυριώτερα αἷτια τοῦ νεωτέρου θητισμοῦ, ὑπὸ ποίους ὅρους τὰ ἐκ τῆς ἀναπτύξεως τῶν τεχνῶν καὶ τῆς ἐμπορίας πηγάζοντα δυστυχήματα ἐλαττοῦνται καὶ θεραπεύονται καὶ ἐφθάσεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι «τὰ δυστυχήματα ταῦτα ἐλαττοῦνται, ὅταν ἡ μὲν ἰδιοκτησία ἀπηλλαγμένη «ἀριστοκρατικῶν καὶ φυλετικῶν προνομίων καὶ κυκλ. «φοροῦσα ἀνεμποδίστως, δὲν ὑπάρχει ὁ κληρὸς ὀλίγων τινῶν, οἱ δὲ φόροι, μέτριοι ὄντες, δικαίως διανέμονται· ἕκαστος δὲ κέκτηται τὸ δικαίωμα τοῦ ἐξασκεῖν ἐλευθέρως τὴν βιομηχανίαν του, συγκαταβαίνει «μετὰ τῶν ἄλλων, ἀνταλλάττων, πωλῶν καὶ ἀγοράζων, κατὰ τὸν συμφερότερον τρόπον. Προσέτι δὲ τὰ δυστυχήματα ταῦτα προλαμβάνονται ἢ ἐλαττοῦνται, «καθ' ὅσον ἡ μὲν ἐκπαίδευσις διαχέεται, τὰ δὲ δημόσια «ἔθνη βελτιοῦνται, ἢ δ' ἀρχὴ τοῦ συνεταιρισμοῦ τῶν «παραγωγικῶν δυνάμεων καὶ τὸ δόγμα τῆς ἀδελφικῆς «ἀλληλεγγύης τῶν διαφόρων κοινωνικῶν τάξεων, «κρατύνεται καὶ διαδίδεται· ὁ δὲ δημόσιος πλοῦτος, «παυξάνων πρεπόντος τοῦ χρόνου διὰ τῆς φιλοπονίας, «καὶ ἀποταμιεύσεως, καὶ πολλαπλασιαζόμενος ταχύ-

στερον τοῦ πληθυσμοῦ, διαπαντᾶται πρὸς θεραπείαν μόνον τῶν πραγματικῶν τοῦ ἔθνους ἀναγκῶν, καὶ πρὸς «ἀνάρθρωσιν τῶν ἀναποδράστων δυστυχημάτων, αἵτινα «παρέπονται εἰς πᾶσαν κοινοὺς ἀνθρώπων.»

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ συγγραφεὺς τὴν ἀρίστην ἡσπάσατο μερίδα. Ἀλλ' ἂν εὐκολον ᾔηται νὰ τεθῇ τὸ ζήτημα τῆς μεγάλης τοῦ πλούτου παραγωγῆς συνδυασμένης μετὰ τῆς δικαίας αὐτοῦ διανομῆς, ἢ λύσις αὐτοῦ, ἂν δὲν ἀπατώμεθα, εἶναι ἐξ ἐκείνων τὰς ὁποίας ἡ θεία πρόνοια δὲν φαίνεται ἐπιτρέψασα ἔτι εἰς τὴν ἀνθρωπίνην σύνεσιν. Βλέπω ὅτι ἡ μεγαλοκτημασύνη τῆς Ἀγγλίας καὶ ἡ ὑπερβάλλουσα ἀνάπτυξις τῆς ἐν αὐτῇ βιομηχανίας, ἐπήγαγεν ἀπευκταίως κοινωνικὰς συμφορὰς· ἐλέπω ὅμως συγχρόνως τὴν χώραν ἐκείνην συγκροτήσασαν πολίτευμα δι' οὗ πλείστην μὲν ἰσονομίαν καὶ ἐλευθερίαν, πλείστην δὲ ἀπράλειαν ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν δυνάμειν νέμεται. Βλέπω ἂν ἑτέρου εἰς τὴν Γαλλίαν, ἂν ὅχι ὅλους, πλείστους ὅμως τῶν ὄρων, ὅσους ὁ συγγραφεὺς θεωρεῖ εὐλόγως ὡς ἐλαττοῦντας καὶ θεραπεύοντας τὰ δυστυχήματα τὰ προκύπτοντα ἐκ τῆς ἀκμῆς τῶν τεχνουργικῶν καὶ βιομηχανικῶν δυνάμεων· ἐλέπω δὲ συγχρόνως τὴν χώραν ταύτην ἀδυνατοῦσαν νὰ συγκροτήσῃ πολίτευμα πᾶντον καὶ ὀριστικόν. Καὶ ἐπειδὴ εἶναι παράλογον νὰ εἰπώμεν, ὅτι ὁ οἰκονομικὸς ὀργανισμὸς δὲν ἐπιρρέει εἰς τὸν πολιτικόν, ἐρωτῶ· ἰσχυρὰ γε ἡ μεγαλοκτημασύνη τῆς Ἀγγλίας καὶ ἡ μετ' αὐτῆς συνδεδεμένη ἀριστοκρατία, δὲν συνετέλεσαν εἰς τὴν παγίωσιν τοῦ θαυμασίου ἐκείνου πολιτεύματος; ἂν γὰρ ὁ κατακερματισμὸς ἐκεῖνος τῆς ἰδιοκτησίας, ὁ ἐν Γαλλίᾳ ἀπὸ τῆς μεγάλης ἀναπολιτεύσεως ἐπισυμβᾷ, καὶ ἡ ἐντεῦθεν προκύψασα ὀμαλότης τῶν περιουσιῶν, εἶναι ὅλως ἄσχετος πρὸς τὴν ἔλλειψιν παντὸς ἐρείσματος, ὡς ἐκ τοῦ ὁποίου ἡ πολιτεία ἐγκατελείφθη εἰς τὴν ἀλλεπάλληλον φορὰν τῆς ὀχλαγωγίας καὶ τῆς δεσποτίας;

Ὅτι δὲν λύει βεβαίως τὸ ζήτημα τοῦτο, ἀλλὰ δύναται νὰ παραμυθήσῃ ἡμᾶς μέχρι τινὸς ἐν τῇ ἀμνηχανίᾳ αὐτῇ, εἶναι, ὅτι πολλὴ μὲν ὑπάρχει τῶν ὀντινῶν καὶ ἡ ἀκτμημασύνη ἐν ταῖς βιομηχανικωτέραις καὶ ἐμπορικωτέραις τῶν νεωτέρων πολιτειῶν, ἀλλ' οὐχὶ μεγαλότερα ἢ ἐν τῇ ἀρχαιότητι, ὡς πολλοὶ ἐπρέσβυσαν· ἐξεναντίας, εἶναι ἀσυγκρίτως τῷ λόγῳ μικροτέρα, διότι εἰς τὰς ἀρχαίας πολιτείας, αὐτοῦ τοῦ ἐλευθέρου πλήθους ἀξιόλογος μοῖρα ὑπήγετο εἰς τὸ θετικόν, ἅπαντες δὲ οἱ πολυάριθμοι δοῦλοι, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, ἦσαν καὶ τῶν θητῶν χείρονες, ὥστε ἐν Ἀττικῇ λ. χ. ἡ ἀναλογία τῶν πτωχῶν πρὸς τοὺς κατοίκους ἦσαν ὡς 6 πρὸς 1, ὅπερ ὑπερβαίνει πολὺ τὸν ἀνώτατον τῆς ἀναλογίας τῶν πτωχῶν ὅρον τοῦ 1 πρὸς 3, τοῦ ἐν ταῖς βιομηχανικωτέραις ἐπαρχίας τοῦ Βελγίου ἐπικρατοῦντος· ἡ δὲ θλιβερά κατὰστασις τῆς Ἰρλανδίας, τῆς κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους ἀποβαλοῦσης δύο ἀνθρώπων ἑκατομμύρια, διὰ μεταναστάσεως τὸ πλεῖστον εἰς τὴν Ἀμερικὴν, εἴμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ὡς εὐτυχιστάτη, παραβαλλομένη μὲ τὴν φοβερὰν τῆς Ἰταλίας, διὰ τὴν κακοῦχίαν τοῦ γεωργικοῦ πλήθους, ἐρήμωσιν ἐπὶ τῆς ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Καὶ ἡ ὁμολογουμένη αὕτη βελ-

τίσις περὶ τὴν τύχην τῆς ἀνθρωπότητος, ἐν αὐταῖς ταῖς χώραις, ἐν αἷς φαίνεται αὕτη ταμάλιστα σήμερον πάσχουσα, οὐ μόνον εὐγνωμοσύνης ἐμπλήθει τὴν καρδίαν ἡμῶν πρὸς τὴν ἀγαθότητα τῆς προνοίας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀρίστους παρίστηεν ἡμῖν περὶ τοῦ μέλλοντος οἰωνούς.

Τὸ ὕψος τοῦ λόγου τῆς προκειμένης πραγματείας εἶναι γοργόν, εἰκονικόν καὶ ἀκριβὲς συνάμα. Ἰσως φανῇ ἐνίοτε ὀγκῶδες μέχρι τινός· ὅπερ προέκυψε κυρίως ἐκ τούτου, ὅτι ἡ πραγματεία συνετάχθη ἐξ ἀρχῆς διὰ τὴν ἀπὸ καθέδρας ἀπαγγελίαν. Δὲν λέγομεν πρὸς τοὺς, ὅτι ἐξονυχίζων τις τὰς διαφόρους αὐτῆς σελίδας, δὲν δύναται ἐπὶ τέλους νὰ εὕρῃ ποῦ καὶ ποῦ καὶ φράσιν τινὰ μὴ καθαρῶς ἐλληνίζουσιν, καὶ λέξιν τῆς ὁποίας ὑπάρχει ἄλλη προσφωσττέρα. Ἀλλὰ περὶ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ ὕψους, ἀνάγκη νὰ διακρίνωμεν τὸν ζῆρὸν, τὸν νεκρὸν, τὸν ἄψυχον οὕτως εἰπεῖν λόγον, ἀπὸ τὸν ζῶντα λόγον τὸν παριστῶντα ἡμῖν τὴν ἐννοίαν δορυφορουμένην ὑπὸ τῶν αἰσθημάτων καὶ τῆς φαντασίας τοῦ γράφοντος. Οὐδὲν εὐχερέστερον τῆς ἰχνογραφίας ἐκείνης τοῦ νοήματος, τῆς ἀπὸ τοῦ καλάμου ἀπορρέουσας, μάλιστα ὅταν πρόκηται περὶ ἀντικειμένου περὶ οὗ ἐπραγματεύθη ἤδη ἡ ἀρχαία γλῶσσα καὶ τοῦ ὁποίου ὑπάρχει πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ κείμενον· οὐδὲν δυσχερέστερον τοῦ ζωγραφικοῦ καὶ χρωματίνου λόγου, τοῦ ἀπὸ τῆς ψυχῆς ἐκπηγάζοντος, μάλιστα ὅταν πρόκηται περὶ ἀντικειμένου νέου, ἀπαιτοῦντος δημιουργίαν ὄρων καὶ τρόπων ἐκφράσεως. Ἡ ἀντίθεσις αὕτη ὑπάρχει εἰς πᾶσαν γλῶσσαν, ἰδίως δὲ εἰς τὴν ἡμετέραν, διότι ὁ ζῶν καὶ ἐμψυχὸς ἐκεῖνος λόγος εἶναι ἀπεικόνισμα τοῦ προφορικοῦ, παρ' ἡμῖν δὲ ὁ προφορικὸς λόγος διαφέρει οὐσιωδῶς τοῦ γραπτοῦ, καὶ αὐτὸς ὁ ὑπὸ τῶν λογιωτέρων ἀνδρῶν ὁμιλούμενος, καὶ αὐτὸς ὁ περὶ τῶν σπουδαιοτέρων ἀντικειμένων πραγματευόμενος. Ναὶ μὲν εἰς πολλὰ ἤδη ἐταυτίσθη μετὰ τοῦ γραπτοῦ, εἰς πολλὰ ὁμῶς διατάζει ἐτι. Ἐκ τούτου πλείστη παρ' αὐτῷ ὑπάρχει ἐτι ἀνωμαλία καὶ ἑλλειψίς ἀκριβείας· ἐντεῦθεν δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι ὅταν ὁ γραπτὸς λόγος ἐνδύεται τὴν ζωηρότητα τοῦ προφορικοῦ, ἀναγκαίως μετέχει κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον τῆς ἀνωμαλίας ἐκείνης καὶ περὶ τὴν ἀκριβείαν ἐλλείψεως. Παρατηρήσατέ τον Κ. Ἀσώπιον· ὁ Κ. Ἀσώπιος, εἶναι βέβαια ἐλληνιστὴς ἀριστος, καὶ ὁμῶς τὸ ὕψος τοῦ λόγου τῆς πέρυσιν ἐκδοθείσης ὑπ' αὐτοῦ ἱστορίας τῶν γραμμάτων, πολὺ ἀπέχει βεβαίως τοῦ νὰ ᾖ ὅλως ὁμαλὸν καὶ ἀκριβές· δὲν λέγομεν τοῦτο ἡμεῖς, ἀλλ' ὠμολόγησεν αὐτὸς, ἐν τοῖς προλεγόμενοις, ὡς γνωστόν. Ἔστιν ἄρα γε ἄξιός καταδίκης ὁ σοφὸς διδάσκαλος; Ἀπαγε! Τὸ ὕψος αὐτοῦ εἶναι ἀνώμαλον, διότι εἶναι ζῶν, διότι ἔχει ψυχὴν, διότι ἔχει χάριν, διότι γράσων ἐνόμισε πολλάκις ὅτι ὁμιλεῖ. Ἐὰν καλὸν δὲ εἶναι ν' ἀνυψοῦται ὁ προφορικὸς λόγος προσλαμβάνων ὅσον οἶόν τε τοὺς χαρακτῆρας τοῦ γραπτοῦ, καλὸν εἶναι νὰ ἐμψυχοῦται ὁ γραπτὸς προσλαμβάνων τοὺς χαρακτῆρας τοῦ προφορικοῦ. Διὰ μόνῃς τῆς ἀμοιβαίας ταύτης δράσεως καὶ ἀντιδράσεως θέλει μορφωθῇ ἐπὶ τέλους ἡ ὀριστικὴ ἡμῶν γλῶσσα, καὶ νομίζομεν ὅτι ὁ συνδυασμὸς τῶν δύο ἐκείνων στοι-

χείων μετὰ πλείστης ἐγένετο ἐπιτυχίας ἐν τῇ πραγματείᾳ τοῦ Κ. Σούτσου.

ΠΕΡΙ ΜΕΓΑΛΩΝ ΜΙΚΡΑ.

Προχθές, ὀρελούμενος ἀπὸ τὴν ἐπελθοῦσαν ἡμῖν θρόσον, ἀνέβην εἰς τὴν ἀκρόπολιν μετὰ ἀγαθοῦ τινοῦ νέου, υἱοῦ Χίου φίλου μου, ὅστις, κατοικῶν πρὸ πολλοῦ εἰς μίαν τῶν παραλίῶν πόλεων τῆς μεσημβρινῆς Εὐρώπης, διὰ τὰς ἐμπορικὰς αὐτοῦ ἀσχολίας, ἀλλὰ μηδέποτε λησμονῶν τὸ πατριὸν ἔδαφος, πέμπει ἐκ διαλειμμάτων τὸν νέον ἐκεῖνον εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ αὐτῇ τοῦ Ἑλληνικοῦ φύλου, ἵνα στομοῖ τὸ φιλογενὲς αὐτοῦ καὶ φιλόπατρι, καὶ ὑποθάλλει τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο πρὸς τὴν πατρίδα αἰσθημα, τὸ ὁποῖον πολλὰκις κατὰ δυστυχίαν, διὰ μακρᾶς ἀπουσίας, μαραίνεται καὶ ἐκλείπει. Ἀφοῦ δὲ, διὰ δεκάτην ἰσως φοράν, ἐθαυμάσαμεν τὴν μεγαλοπρεπείαν τῶν προπυλαίων, καὶ τὰς ἀναλογίας τοῦ Παρθενῶνος, καὶ τὴν χάριν τῆς ἀπτέρου Νίκης, περιδιεβάζομεν παρὰ τὴν βόρειον τοῦ βράχου κλιτύν, καὶ ἀπὸ τῶν ἀρχαίων ἀναμνήσεων εἰς νεωτέρας μετενεγκόντες τὴν διάνοιαν, ἐλεεινολογήσαμεν τὴν μοιραίαν βολήν, τὴν διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Καραϊσκού, ἀκρωτηριάσαν τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα, καθὼς ἡ ἄλλη ἐκείνη τοῦ Μοροζίνη βολὴ ἠκρωτηρίασε τὸ κάλλιστον τῶν προπατόρων ἡμῶν κληρονόμημα, ὅτε ὁ συντροφός μου, συγκινηθεὶς καὶ θέλων, ὡς φαίνεται, νὰ δώσῃ ἑτέραν τινὰ ῥοπὴν εἰς τὰς ιδέας του, ἐστάθη καὶ ἀπέβλεψεν εἰς τὴν πρὸ τῶν ποδῶν ἡμῶν ἐξαπλουμένην πόλιν. Ὁ πρὸς δυσμὰς ἤδη καταφερόμενος ἥλιος ἔθιγε μαλακῶς τὸ περίχρυσον μέτωπον τοῦ λαμπροῦ ἐνδειαυτήματος τὸ ὁποῖον ἤγειρεν εἰς τὰς Μούσας ἡ ἐλευθεριότης τῶν ἀπανταχοῦ γῆς Ἑλλήνων· οὐ μακρὰν δὲ αὐτοῦ, ἐφαίνοντο τὰ νῶτα τοῦ καλοσσιαίου οἰκοδομήματος, τὸ ὁποῖον, διὰ τῆς ὄντως ἡγεμονικῆς τοῦ Ἀρσάκου δωρεᾶς, θέλει μετ' οὐ πολὺ δεχθῇ τὴν σχολήν, ἐν ᾗ, διὰ τῆς συνδρομῆς ἐπίσης τοῦ ὅλου γένους, παρασκευάζεται ἡ ἠθικὴ τῶν ἐλληνίδων κορῶν καὶ γυναικῶν καὶ μητέρων ἀναμόρφωσις· πρὸς δὲ τὸ νητιοδυτικόν, ἐπὶ τοῦ λόφου τῶν νυμφῶν, ἐστίλβεν ἡ τοῦ ἀνιφέλου τῆς Ἑλλάδος οὐρανοῦ σκοπιδί, ἣν ἐστησεν ἡ χεὶρ ἑτέρου τινός· Ἕλληνας, ὅστις ἕνα μόνον ἔχει ἐπὶ γῆς τὸν ἐπὶ πλούτῳ ἐνάμιλλον, κρείσσονα δὲ οὐδένα.

— Παράδοξον πρᾶγμα, μὲ εἶπεν ὁ νέος, μετὰ τινος στιγμῆς ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐσεβάσθην τὴν σκοπτικὴν αὐτοῦ σιωπὴν· τὰ κυριώτερα καὶ μεγαλοπρεπέστερα τῆς πόλεως ταύτης κτίρια ἀνηγέρθησαν ὑπὸ ἀνθρώπων μακρὰν αὐτῆς, μακρὰν τῆς Ἑλλάδος ζώντων!

— Παράδοξον λέγεις; Παράδοξον ἤθελα νομίσαι ἐγὼ, εἰν οὐδὲν ἐπραττον ὑπὲρ τῆς πρωτεύουσας ταύτης τοῦ ὅλου Ἑλληνικοῦ φύλου.